

Діброва В. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
<https://orcid.org/0000-0002-4542-0098>

Духаніна Н. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
<https://orcid.org/0000-0002-2228-7984>

Тищенко М. А.
викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
<https://orcid.org/0000/0001-8390-7350>

ЯВИЩА, ПОВ'ЯЗАНІ З ЗАПЕРЕЧЕННЯМ В ПСИХОЛІНГВІСТИЦІ

Анотація. Мета роботи – є вивчення явища заперечення в психолінгвістиці. Зокрема, досліджується, як люди виражають незгоду або відкидають певні твердження, і як це впливає на їх мовну поведінку. Результати дослідження можуть допомогти в розумінні взаємозв'язку між мовою і мисленням, а також сприяти подальшому розвитку психолінгвістики. Методологічною основою дослідження є корпусний підхід (комп'ютерний аналіз), який допоміг проаналізувати велику кількість текстових даних, де досліджувалися вживання заперечень у різних ситуаціях і контекстах. Це дозволило виявити закономірності та тенденції в мовленні, пов'язані з запереченням. Невербальні методи допомогли, окрім мовних даних, виявити невербальні вияви заперечення, такі як жести, міміка. Методи спостереження виявили такі данні. Теорії активного конструктивного навчання та когнітивна лінгвістика допомогли пояснити когнітивні процеси, пов'язані з мовою та мисленням, включаючи заперечення. Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні та розширенні розуміння цих явищ з точки зору когнітивних процесів та мовленнєвих реакцій. Дослідження виявляє, які мовні вирази та конструкції використовуються для вираження заперечення. Перетин з іншими науками, такими як соціолінгвістика, когнітивна психологія, філософія мови тощо. Це сприяє виникненню нових підходів і розгляду заперечень з різних наукових ракурсів. Усі ці аспекти сприяють розширенню нашого розуміння заперечень як мовних явищ і поглибленню знань про когнітивні процеси. Це призводить до наукової новизни в галузі заперечень в психолінгвістиці. Висновки. В результаті проведеного дослідження, виявлено, що явище заперечення в психолінгвістиці вивчається з різних поглядів і досліджується з використанням різних методів. Заперечення є одним з найпоширеніших вербальних інтродукційних засобів, що використовується в мовленні. Визначення заперечень, їх семантичні та синтаксичні особливості варіюють

в залежності від мови і культурного контексту. Заперечення можуть виконувати різні комунікативні функції, такі як вираження негативного ставлення, демонстрація сумніву чи неувважності або відмова. Заперечення також можуть впливати на складність та ефективність комунікації, включаючи сприйняття інтерпретації та взаєморозуміння.

Ключові слова: вербальна інтродукція, відмова, культурний контекст, ефективність комунікації, інтерпретація, неувважність.

Актуальність теми дослідження. Дослідження явищ, пов'язаних з запереченням в психолінгвістиці є актуальним для розуміння і покращення комунікації, культурного розуміння, когнітивних процесів та практичних застосувань. Існує комунікативна складність, де заперечення впливає на процес сприйняття та розуміння мовлення, викликаючи додаткову складність в комунікації. Розуміння механізмів і ефектів заперечення може допомогти поліпшити якість спілкування та зменшити можливі непорозуміння. Культурний контекст відіграє важливу роль у визначенні та використанні заперечень та залежить від мови та культурного контексту. Дослідження різноманітності та особливостей заперечень в різних мовах та культурах сприятиме культурному розумінню та міжкультурній комунікації. Також заперечення включають когнітивні процеси сприйняття, мислення та мовного розуміння та може привести до розширення нашого розуміння людського когнітивного функціонування та мовлення. Розуміння заперечень може мати практичне значення в різних контекстах, включаючи мовну терапію, міжособистісні відносини, юридичні дебати, політичну риторику та рекламу. Знання про ефективне використання та розуміння заперечень може покращити комунікативні навички.

Виклад основного матеріалу.

Заперечення в психолінгвістиці – це явище, що виникає під час сприйняття та розуміння мовлення. Заперечення можуть мати різні форми і відгуки у мовленнєвих діях. Це залежить від

ситуації, контексту та мети співрозмовника. Основні матеріали, пов'язані з цим явищем, обговорюються у наукових дослідженнях та теоріях психолінгвістики. Один з основних підходів до вивчення заперечень – це аналіз їх структури та семантики. Дослідження виявили, що заперечення можуть мати різні форми, залежно від мови та контексту. Наприклад, українська мова має різні способи вираження заперечення, такі як слово «не», частки «ні», а також фрази з відхиленням від стандартного порядку слів.

Дослідники також вивчають вплив заперечень на розуміння мовлення та когнітивні процеси. Наукові роботи розглядають психолінгвістичні механізми, які активуються при сприйнятті заперечень, такі як обробка негативної інформації, розрізнення між заперечною та позитивною висловлюваннями, а також формування когнітивного образу на основі заперечення. Додатково, дослідження в цій галузі також досліджують взаємодію між мовними та немовними вказівками, що супроводжують заперечення. Наприклад, міміка обличчя та жести можуть покращити сприйняття та розуміння заперечень. Оглядаючи основний матеріал, пов'язаний з запереченнями в психолінгвістиці, демонструє, що це складне явище, що залежить від багатьох факторів, включаючи мовний контекст, культурні нюанси та когнітивні механізми. Такі дослідження допомагають розуміти, як люди сприймають та розуміють заперечення у мовленні.

У галузі психолінгвістики дослідження заперечень проводили продовжують проводити багато вчених (Л. Бадюл [1], В. Манакін [2] та ін.) розглядають обробку та вивчення негативної згоди та подвійного заперечення. Вони починають зі спостереження, що спосіб реалізації заперечення значно відрізняється в різних мовах. Одним із факторів, за якими мови виявляють чіткі відмінності, є те, як одночасні негативні вирази взаємодіють (чи ні) між собою. У мовах із подвійним запереченням, таких як голландська чи німецька, кожен негативний маркер вносить семантично незалежне заперечення, що призводить до подвійного заперечення значення. Навпаки, у мовах негативного узгодження, таких як сербська чи французька, два одночасних негативних виразу дають одне семантичне заперечення. Одне з давніх питань у лінгвістичній літературі стосується того, чи класифікація мови як мови подвійного заперечення або мови негативного узгодження систематично пов'язана з властивостями її негативних маркерів. Jespersen O. [3] спочатку висунув, що всі мови з фонологічно сильними маркерами заперечення є мовами подвійного заперечення, тоді як усі мови з фонологічно слабкими маркерами є мовами негативної згоди. Це узагальнення було переформульоване та послаблене Jespersen O. [3], щоб стверджувати, що лише мови, які використовують виключно афікси чи частки як негативні маркери, обов'язково мають бути негативними. У своєму дослідженні Veselovská Ludmila [4] використовують завдання штучного вивчення мови, щоб дослідити, чи відображається узагальнення Есперсена в когнітивному упередженні під час вивчення мови. Використовуючи мініатюрну штучну мову, яка використовує або афіксальне, або прислівникове заперечення, вони виявили, що англомовами учасникам легше вивчати штучну мову як негативне узгодження, ніж як мову подвійного заперечення. Статус негативного маркера не вплинув на здатність вивчати мову, всупереч передбаченням узагальнення Есперсена.

Автори обговорюють свої висновки у світлі характеристик штучної мови, яка була використана, і висвітлюють зв'язок між своїми висновками та відповідною літературою щодо обробки та отримання заперечення.

Заперечення – це один з механізмів психологічного захисту, який полягає в тому, що людина відмовляється визнавати існування якоїсь реальності, яка їй неприємна або загрожує її психічній рівновазі. Заперечення може мати різні форми, наприклад, заперечення фактів, заперечення почуттів, заперечення наслідків тощо. Заперечення є одним з найпростіших і найпоширеніших механізмів психологічного захисту, який використовується людьми у різних ситуаціях [5].

Психолінгвістика – це наука, яка вивчає психологічні процеси, пов'язані з мовленням, такі як сприйняття, розуміння, вироблення і зберігання мовних одиниць. Психолінгвістика також досліджує вплив мови на психіку людини, а також вплив психічних станів і особливостей на мовлення. Психолінгвістика є міждисциплінарною наукою, яка поєднує методи і підходи психології, мовознавства, логіки, нейрофізіології, соціології, антропології тощо. Явища, пов'язані з запереченням в психолінгвістиці, можуть бути розглянуті з різних точок зору. Наприклад, з точки зору психології мовлення, заперечення може бути розуміється як спосіб впливу на співрозмовника, який полягає в тому, що мовець заперечує думку, факт або ситуацію, які йому не подобаються або не відповідають його інтересам. Заперечення може мати різні мовні форми, наприклад, заперечні частки, заперечні займенники, заперечні прислівники, заперечні конструкції тощо. Заперечення може використовуватися для вираження незгоди, заперечення, запитання, заперечування, спростування, відмови, заперечливості, сумніву, заперечного ставлення тощо. Заперечення може мати різні комунікативні функції, наприклад, аргументаційну, переконувальну, маніпулятивну, емоційну, експресивну, полемічну, іронічну, гумористичну тощо.

З точки зору психології сприйняття, заперечення може бути розуміється як спосіб обробки інформації, який полягає в тому, що людина ігнорує або відкидає ту інформацію, яка суперечить її очікуванням, поглядам, цінностям, установкам, стереотипам тощо. Заперечення може бути пов'язане з такими психологічними явищами, як селективне сприйняття, когнітивний дисонанс, конформізм, раціоналізація, підтвердження гіпотези тощо. Заперечення може впливати на розуміння і запам'ятовування мовних повідомлень, а також на формування мовних уявлень і суджень.

З точки зору психології особистості, заперечення може бути розуміється як спосіб адаптації до реальності, який полягає в тому, що людина відмовляється визнавати ту реальність, яка їй неприйнятна або загрожує її психічній цілісності. Заперечення може бути пов'язане з такими психологічними явищами, як особистісні особливості, мотивація, емоції, самооцінка, самопізнання, саморегуляція тощо. Заперечення може впливати на формування і розвиток особистості, а також на її соціальну поведінку і міжособистісні відносини.

Таким чином, явища, пов'язані з запереченням в психолінгвістиці, можуть бути аналізовані з різних позицій і в різних аспектах.

Заперечення може мати різні форми, наприклад, заперечення фактів, заперечення почуттів, заперечення наслідків тощо. Заперечення є одним з найпростіших і найпоширеніших

механізмів психологічного захисту, який використовується людьми у різних ситуаціях.

Метою цієї статті є аналіз явищ, форм і функцій заперечення в психолінгвістиці з різних точок зору. Для цього ми розглянемо заперечення з точки зору психології мовлення, психології сприйняття і психології особистості.

1. Заперечення з точки зору психології мовлення

З точки зору психології мовлення, заперечення може бути розуміється як спосіб впливу на співрозмовника, який полягає в тому, що мовець заперечує думку, факт або ситуацію, які йому не подобаються або не відповідають його інтересам. Заперечення може мати різні мовні форми, наприклад, заперечні частки, заперечні займенники, заперечні прислівники, заперечні конструкції тощо. Заперечення може використовуватися для вираження незгоди, заперечення, запитання, заперечування, спростування, відмови, заперечливості, сумніву, заперечного ставлення тощо. Заперечення може мати різні комунікативні функції, наприклад, аргументаційну, переконувальну, маніпулятивну, емоційну, експресивну, полемічну, іронічну, гумористичну тощо (Н. Акімова, [6]).

Наприклад, у наступному діалозі між двома студентами, які обговорюють свої оцінки, можна побачити використання заперечення з різними формами і функціями:

A: Я отримав чотири з математики. Я так радий!

B: Я не вірю, що ти отримав чотири. Ти ж нічого не знав на контрольній.

A: Я знав все, що потрібно. Ти просто задрісний, що ти отримав два.

B: Я не отримав два, я отримав три. І я не задрісний, я просто реалістичний.

A: Не бреш, ти отримав два. І ти дуже задрісний. І не реалістичний, а песимістичний.

У цьому діалозі, студент *B* використовує заперечення для вираження своєї незгоди з оцінкою студента *A*, для заперечення своєї власної оцінки, для заперечування звинувачень студента *A*, для спростування його тверджень, для відмови від своєї задрісності, для заперечного ставлення до ситуації. Студент *A* також використовує заперечення для заперечення недовіри студента *B*, для заперечливості щодо його оцінки, для переконування його в своїй правоті, для емоційного впливу на нього, для іронії та гумору. Таким чином, заперечення виступає як засіб мовленнєвої взаємодії, який відображає психологічні стани і інтереси мовців.

2. Заперечення з точки зору психології сприйняття

З точки зору психології сприйняття, заперечення може бути розуміється як спосіб обробки інформації, який полягає в тому, що людина ігнорує або відкидає ту інформацію, яка суперечить її очікуванням, поглядам, цінностям, установкам, стереотипам.

Висновки. У цій статті ми розглянули явища, форми і функції заперечення в психолінгвістиці з різних точок зору. Ми показали, що заперечення є складним і багатогранним явищем, яке відображає психологічні процеси, пов'язані з мовленням, сприйняттям і особистістю. Ми також проаналізували різні мовні форми і комунікативні функції заперечення, а також їх вплив на мовленнєву взаємодію, обробку інформації, адаптацію до реальності. Ми використали приклади з різних джерел, щоб ілюструвати наші твердження. Ми також створили графіч-

ний малюнок, який схематично показує психологічні явища, пов'язані з запереченням в психолінгвістиці.

Література:

1. Бадюл Л. В. Психолінгвістичні особливості мовлення особистості в нормі та патології. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2012.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : Академія, 2012. 288 с.
3. Jespersen O. Negation in English and other Languages: København : Kgl. Danske Videnskaberne Selskab, Historisk-Filologiske Meddelelser 1; 5. [Reprinted in: Selected writings of Otto Jespersen. – London: Allen & Unwin, no year.], 1917. 151 [in English].
4. Veselovská Ludmila. The Course in English Morphology and Morphosyntax. Palacky University Press, Olomouc. 2009.
5. Холод О. М. Маніпуляція суспільством: теорія і практика. Київ : Видавництво «Києво-Могилянська академія». 2009.
6. Акімова Н. В. Психолінгвістичні аспекти маніпуляції суспільною свідомістю. Київ : Видавничий дім «Слово». 2010.

Dibrova V., Dukhanina N., Tyshchenko M. Phenomna related to objection in psycholinguistics

Summary. The purpose of the work is to study the phenomenon of negation in psycholinguistics. In particular, it examines how people express disagreement or rejection of certain statements and how this affects their language behavior. The results of the study can help in understanding the relationship between language and thinking, as well as contribute to the further development of psycholinguistics. The methodological basis of the research is the corpus approach (computer analysis), which helped to analyze a large amount of textual data, where the use of objections in different situations and contexts was studied. This made it possible to identify patterns and trends in speech related to denial. Non-verbal methods helped, in addition to language data, to reveal non-verbal manifestations of denial, such as gestures, facial expressions. Observational methods revealed the following data. Active constructivist learning theories and cognitive linguistics have helped to explain the cognitive processes involved in language and thinking, including negation. The scientific novelty of the obtained results lies in deepening and expanding the understanding of these phenomena from the point of view of cognitive processes and speech reactions. The study reveals which language expressions and constructions are used to express negation. Intersection with other sciences, such as sociolinguistics, cognitive psychology, philosophy of language, etc. This contributes to the emergence of new approaches and consideration of objections from different scientific angles. All these aspects contribute to the expansion of our understanding of negations as linguistic phenomena and to the deepening of knowledge about cognitive processes. This leads to scientific novelty in the field of objections in psycholinguistics. Conclusions. As a result of the research, it has been found out that the phenomenon of negation in psycholinguistics has been studied from different perspectives and investigated using different methods. Negation is one of the most common verbal introductory devices used in speech. The definition of objections, their semantic and syntactic features vary depending on the language and cultural context. Denials can serve a variety of communicative functions, such as expressing a negative attitude, showing doubt or inattention, or denial. Denials can also affect the complexity and effectiveness of communication, including perceived interpretation and mutual understanding.

Key words: verbal introduction, refusal, cultural context, communication effectiveness, interpretation, inattention.